

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ТРЕЋЕ ОДЕЉЕЊЕ

ПРЕДМЕТ ГРУЈИЋ ПРОТИВ СРБИЈЕ

(представка број 203/07)

ПРЕСУДА

СТРАЗБУР

28. август 2018. године

Ова пресуда постаје правоснажна под условима из члана 44. став 2. Конвенције. Може бити предмет редакцијских измена.

У предмету Грујић против Србије,

Европски суд за људска права (Треће одељење), на заседању Већа у саставу:

Helena Jäderblom, *председница*

Branko Lubarda,

Helen Keller,

Pere Pastor Vilanova,

Alena Poláčková,

Georgios A. Serghides,

Jolien Schukking, *судије*

и Stephen Phillips, *секретар одељења*

После већања на затвореној седници 3. јула 2018. године,

Доноси следећу пресуду, која је усвојена тог дана:

ПОСТУПАК

1. Предмет је инициран представком (број 203/07) против Републике Србије која је поднета Суду 3. јуна 2006. године у складу са чланом 34. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Конвенција) од стране држављанина Србије, г. Бошка Грујића (у даљем тексту: подносилац представке).

2. Подносиоца представке је заступала госпођа С. Грујић, адвокат из Нове Пазове. Владу Србије (у даљем тексту: Влада) заступао је њихов агент, госпођа Н. Плавшић.

3. Без позивања на било коју конкретну одредбу Конвенције, подносилац представке се жалио на неизвршење две одлуке којима је утврђено његово право на одржавање личних односа са децом.

4. Притужба у вези са неизвршењем одлуке од 27. децембра 2005. године достављена је Влади 14. децембра 2015. године. Притужба у вези са неизвршењем одлуке од 9. јануара 2001. године проглашена је неприхватљивом у складу с правилом 54. став 3. Пословника о раду Суда.

ЧИЊЕНИЦЕ**I. ОКОЛНОСТИ ПРЕДМЕТА**

5. Подносилац представке је рођен 1963. године и живи у Новој Пазови.

6. Од 1991. до 2001. године подносилац представке је живео са М.К. Пар је имао двоје деце, ћерку, Ј.Г, рођена 20. јануара 1992. године и сина М.Г, рођеног 28. јула 1994. године.

7. М.Г. има умерени интелектуални инвалидитет.

А. Грађански поступак (вршење родитељског права и издржавање, укључујући усвајање привремене мере о одржавању личних односа)

8. Одлуком Центра за социјални рад у Старој Пазови (у даљем тексту: Центар за социјални рад) од 9. јануара 2001. године, вршење родитељског права дато је М.К. Истом одлуком подносиоцу представке је одобрено одржавање личних односа са децом сваког другог викенда од 18 часова у петак до 18 часова у недељу и током прве половине летњег и зимског школског распуста. Одлуком је предвиђено да подносилац представке купи и враћа децу испред породичног дома М.К.

9. Центар за социјални рад је 30. јуна 2005. године обуставио извршење одлуке од 9. јануара 2001. године на захтев подносиоца представке, јер је намеравао да оствари родитељско право у судском поступку.

10. Подносилац представке је 11. августа 2005. године пред Општинским судом у Старој Пазови тражио искључиво вршење родитељског права.

11. Општински суд у Старој Пазови је 27. децембра 2005. године издао привремену меру о одржавању личних односа подносиоца представке, сваког другог викенда од 18 часова у петак до 18 часова у недељу и током прве половине летњег и зимског школског одмора. Предвиђено је да привремена мера остане на снази до правноснажног окончања поступка вршења родитељског права.

12. Окружни суд у Сремској Митровици (у даљем тексту: Окружни суд) је 2. фебруара 2006. године потврдио привремену меру о одржавању личних односа.

13. Општински суд у Старој Пазови је 11. септембра 2008. године одлучио да се парнична тужба подносиоца представке сматра повученом, јер ни он ни М.К. нису дали ваљане разлоге за своје одсуство са главне расправе. Окружни суд је 11. децембра 2008. године потврдио ту одлуку.

14. Основни суд у Сремској Митровици, судска јединица у Старој Пазови (Општински суд у Старој Пазови престао је да постоји након реформе правосуђа у 2010. години - у даљем тексту: Основни суд у Сремској Митровици) је 17. октобра 2011. године укинуо привремену меру о одржавању личних односа од 27. децембра 2005. године, с обзиром да је поступак у вези вршења родитељског права окончан 11. децембра 2008. године. Подносиоцу представке је наложено да плати

М.К. судске трошкове у износу од 30.625 динара (приближно 257 евра (EUR)), као и законом одређену камату. Та одлука је постала правоснажна 10. новембра 2011. године.

Б. Извршење привремене мере о одржавању односа

15. На захтев подносиоца представке, Општински суд у Старој Пазови је 18. јануара 2006. године наложио судском извршитељу принудно извршење привремене мере о одржавању личних односа (видети горе наведени став 11). Одлука о извршењу потврђена је од стране Окружног суда 17. марта 2006. године.

16. Први покушај да се принудно изврши привремена мера о одржавању личних односа десио се 20. јануара 2006. године. Судски извршитељ је отишао до куће М.К, али је Ј.Г. одбила да види подносиоца представке. М.Г. је желео да га види, али је М.К. одбила да га пусти без његове сестре.

17. Ј.Г. и М.Г. су боравили са подносиоцем представке током викенда од 7. до 9. априла 2006. године.

18. У још једном покушају да изврши привремену меру о одржавању личних односа 21. априла 2006. године, судски извршитељ и подносилац представке отишли су у дом М.К. Бака деце са мајчине стране З.К.В. им је рекла да су М.К. и деца негде отишли. У каснијим кривичним поступцима против М.К. (видети став 45. у наставку текста), утврђено је да подносилац представке није требало да ступи у контакт тог викенда, јер је то био трећи викенд у месецу.

19. Други покушај спровођења привремене мере извршен је 5. маја 2006. године, али је М.К. изјавила судском извршитељу да деца не желе да виде подносиоца представке.

20. У још једном покушају извршења привремене мере о одржавању личних односа 19. маја 2006. године, М.К. је обавестила судског извршитеља да су деца на екскурзији са школом. Подносилац представке, који је такође био присутан, затражио је помоћ полиције у наредном покушају извршења.

21. Остали покушаји извршења привремене мере о одржавању личних односа изведени су 2. и 16. јуна, 14. јула и 22. септембра 2006. године. У сваком покушају, Ј.Г. је одбила да види подносиоца представке, те М.К. није желела да дозволи М.Г. да иде сам.

22. Општински суд у Старој Пазови је 5. јула 2006 казнио М.К. са 5,000 динара за непоштовање решења о извршењу од 18. јануара 2006. године (видите горе наведени став 15).

23. Ј.Г. је поново 27. октобра 2006. одбила да види подносиоца представке, упркос инсистирању М.К. да она треба то да уради. Као и раније, М.К. је одбила да пусти М.Г. да иде без његове сестре.

24. Извршење је покушано у присуству полицијског службеника, судског извршитеља и подносиоца представке 10. новембра 2006. године. Ј.Г. је одбила да види подносиоца представке, те је М.К. одбила да пусти М.Г. да иде сам.

25. Ј.Г. је поново одбила да види подносиоца представке 24. новембра, као 8. и 22. децембра 2006. године, а М.К. је одбила да пусти М.Г. да иде сам. Осим тога, у току последње поменутог датума, М.К. је претила да ће да поднесе кривичне пријаве против судског извршитеља и подносиоца представке.

26. Општински суд у Старој Пазови је 4. априла 2007. године саслушао Ј.Г. и М.Г. у присуству дечијег психолога из Центра за социјални рад. Деца су изјавила да не желе да имају контакт са својим оцем, јер су га се плашили. Ј.Г. је рекла да је подносилац представке викао на њу раније и да је једном, када су заједно били у кафићу, извукао њен мобилни телефон из њене руке. Други пут, када су се играли у базену у башти њене мајке, подносилац представке је зграбио М.Г. и одвео га у кафић, претећи да га неће вратити.

27. Поступци за вршење родитељског права су окончани 11. септембра 2008. године, јер подносилац представке и М.К. нису присуствовали главној расправи, без оправданог разлога (видети горе наведени став 13).

28. Општински суд у Старој Пазови је 3. фебруара 2009. године одлучио да обезбеди мишљење и препоруку од Центра за социјални рад у вези са наставком поступка извршења и евентуалној штети која би се могла нанети развоју деце.

29. У свом мишљењу од 30. марта 2009. године, Центар за социјални рад је известио да су потешкоће у односима између подносиоца представке и М. К. настављене и након раздвајања и да су се претвориле у сукоб о родитељским правима. Штавише, Ј.Г. је развила снажан отпор према свом оцу. Она је осећала срамоту и страх због његовог понашања у току периода када је породица била окупљена. Поред тога, М.Г. није желео да види подносиоца представке без његове сестре. Центар за социјални рад је даље известио да М.К. није могла да пружи подршку својој деци како би се превазишле потешкоће у одржавању контакта са њиховим оцем. Она је тврдила да им није забранила контакт с њим, али да није могла да утиче на мишљење своје ћерке. Међутим, М.К. никада није изразила жељу да присуствује саветовању или било којој другој специјалистичкој терапији, иако је то неколико пута предложено.

30. У последње три године подносилац представке није видео Ј.Г. ниједном, али је изјавио да се повремено сусрео с М.Г. у школи током паузе. У таквим околностима није био у могућности да врши родитељска права, те поред тога није имао други начин одржавања контакта са својом децом. Непостојање контакта онемогућило је стварање добре интеракције са његовом децом. Мишљењем је

закључено да наставак извршног поступка додатно утиче на децу и ствара још већи отпор, посебно када је у питању Ј.Г. Предложена је употреба других метода предвиђених законом како би се створили услови који би омогућили оцу да врши родитељска права.

31. Општински суд у Старој Пазови је 14. августа 2009. године заказао састанак између подносиоца представке и деце за 4. септембар 2009. године у кући М.К. у присуству судског извршитеља и социјалних радника.

32. У присуству психолога и социјалног радника, судског извршитеља и подносиоца представке, Ј.Г. и М.Г. су 4. септембра 2009. године, видно потресени, изјавили да не желе да виде подносиоца представке.

33. Основни суд у Сремској Митровици (видети горе наведени став 14) одржао је 25. фебруара 2011. године рочиште на којем су М.К., Ј.Г., М.Г. и подносилац представке саслушавани одвојено. Присутни су били и психолог и социјални радник из Центра за социјални рад. Суд је напоменуо да је непосредно пре саслушања затражена хитна помоћ за М.Г. који је показивао знаке напада анксиозности. На саслушању Ј.Г. и М.Г. су изјавили да не желе да имају контакт са својим оцем и да је био насилан према њима. Ј.Г. је нарочито рекла да је однос с оцем и његовим покушајима одржавања контакта психолошки утицало на њу (плашила се да ноћу излази из куће сама). Поред тога, рекла је да је подносилац представке вршио психолошки притисак на М.Г. Након састанка с оцем, понашање М.Г. се увек мењало и говорио би увредљиве ствари својој мајци и баки. М.К. је изјавила да није ометала извршење привремене мере о одржавању односа - једноставно, деца нису хтела да виде подносиоца представке. Социјални радник је изјавио да ће на захтев суда Центар за социјални рад поднети предлог о могућности одржавања контакта између подносиоца представке и М.Г, који је и даље био малолетан. Подносилац представке је инсистирао на наставку извршења.

34. Основни суд у Сремској Митровици наложио је 1. марта 2011. године Центру за социјални рад да саслуша подносиоца представке, М.К. и М.Г. посебно у вези са могућношћу одржавања личних односа између подносиоца представке и М.Г. и да припреми мишљење о физичком и менталном здрављу и развоју М.Г. Конкретно, суд се позвао на изјаве М.Г. на саслушању 25. фебруара 2011. (видети горе наведени став 33) и чињеницу да је претрпео анксиозни напад пре тог саслушања. Док је подносилац представке, као родитељ, имао право да одржава личне односе са својим дететом, потребно је узети у обзир жеље, потребе и најбоље интересе М.Г. У ситуацији у којој је М.Г. одбио да види свог оца, суд је сматрао да је у интересу свих да се постепено остварује контакт уз помоћ Центра за социјални рад све док се не створе

услови за потпуно извршење привремене мере о одржавању личних односа.

35. Центар за социјални рад је 26. маја 2011. године поднео своје мишљење Основном суду у Сремској Митровици. Наведено је да је М.Г. имао умерену интелектуалну онеспособљеност и да му је потребна помоћ при облачењу, одржавању личне хигијене и храњењу. Био је врло близак мајци и сестри и осећао се вољеним и прихваћеним. М.К. је изјавила да није спречила М.Г. да се виђа се оцем, али се плашила за његово здравље. Веровала је да се М.Г. плашио свог оца због два претходна инцидента. Према М.К, једном приликом је подносилац представке зграбио М.Г. из њиховог дворишта; други пут је наводно отворио М.Г. уста како би проверио његове зубе. Међутим, мишљењем је наглашено да се, према информацијама које је поднела школа, М.Г. повремено сусретао са својим оцем у школи. Састанци су увек били топли и љубазни, а М.Г. никада није показивао никакве знакове страха или анксиозности. Према мишљењу, подносилац представке је био изузетно заинтересован да одржи контакт са својом децом и сарађује са Центром за социјални рад. Предложено је да се организује састанак између М.Г. и подносиоца представке у Центру за социјални рад у присуству социјалних радника.

36. На неутврђени датум након тога, подносилац представке, М.К. и социјални радници су се сложили да ће се састанци између подносиоца представке и М.Г. одржати сваког понедељка у 11 часова и да би М.К. требало да доведе М.Г. у Центар за социјални рад. Први састанак био је заказан за 2. јун 2011. године.

37. Бака наведене деце З.К.В. је 31. маја 2011. године информисала Центар за социјални рад да је М.Г. био је у Грчкој са својом мајком.

38. Други састанак је заказан за 13. јун 2011. године.

39. Подносилац представке се састао са М.Г. у Центру за социјални рад 13. јуна 2011. године у присуству социјалних радника. Састанак је трајао један сат и протекао је у пријатној атмосфери. М.Г. је разговарао и смејао се са својим оцем. Касније тог дана, М.К. је информисала Центар за социјални рад да је М.Г. био узнемирен после састанка, па је морала да позове хитну помоћ. То је потврдио дежурни лекар у то време.

40. Следећи састанак, заказан за 20. јуни 2011. године, отказан је због М.К. која је информисала Центар за социјални рад да се не осећа добро и да нема никога ко би могао да одведе М.Г. на састанак. Неколико минута касније, З.К.В. је назвала Центар за социјални рад и била је вербално агресивна према особи која се бави овим предметом. Након што су обавештене да је састанак отказан, З.К.В. и Ј.Г. су довеле М.Г. у Центар, где су биле вербално агресивне према присутним социјалним радницима. М.Г. је био је уплашен и збуњен.

41. Следећи састанак заказан је за 27. јун 2011. године. У спису предмета нема података о томе да ли је састанак одржан или није.

42. Центар за социјални рад је 28. јуна 2011. године израдио распоред састанака за јул и август 2011. године. Подносилац представке је требао да види М.Г. сваког понедељка између 11:00 и 12:00 часова у Центру за социјални рад. Чини се да су ти састанци одржани без икаквих проблема.

43. Основни суд у Сремској Митровици је 15. новембра 2011. године окончао извршни поступак покренут 18. јануара 2006. године (видети горе наведени став 15). Подносиоцу представке је наложено да плати М.К. судске трошкове у износу од 28.125 динара (око 236 евра).

44. Основни суд у Старој Пазови (који је поново успостављен и преименован у оквиру реформи правосуђа у току 2014. године, видети горе наведени став 14) је 24. децембра 2015. године, на захтев М.К, наложио извршење решења од 15. новембра 2011. године. Осим трошкова чије је плаћање наложено том одлуком, подносиоцу представке је наложено да плати трошкове извршења у износу од 10.225 динара (око 85 евра), који је требало да се одбијају од инвалидске пензије. Жалбено веће Основног суда у Старој Пазови је 5. априла 2016. године потврдило одлуку од 24. децембра 2015. године.

В. Кривични поступак

45. Општински суд у Старој Пазови је 12. октобра 2007. године прогласио М.К. кривом за непоштовање привремене мере о одржавању личних односа и наредио јој да плати новчану казну у износу од шездесет дневних износа од по 500 динара (око 6,40 евра). Суд је закључио да је М.К. ометала извршење привремене мере о одржавању личних односа од 27. децембра 2005. године, спречавајући М.Г. да види свог оца без Ј.Г. На тај начин је спречила подносиоца представке да ступи у контакт с његовим сином, осим у једном случају када није имао право да га посети (видети горе наведени став 18). Суд је сматрао да М.К. није спречила Ј.Г. да види подносиоца представке, те да је отпор Ј.Г. последица њеног личног сукоба с њим. Подносилац представке је упућен да свој имовинскоправно захтев оствари у парничном поступку.

46. Окружни суд у Сремској Митровици је 29. јула 2008. потврдио пресуду од 12. октобра 2007. године која је тиме постала правоснажна.

47. Основни суд у Сремској Митровици је 28. марта 2013. године ослободио М.К. и З.К.В. оптужбе за непоштовање привремене мере о одржавању личних односа у вези са инцидентом који се догодио 20. јуна 2011. године (видети горе наведени став 40).

II. РЕЛЕВАНТНО ДОМАЋЕ ПРАВО

A. Закон о браку и породичним односима из 1980. године

48. Члан 124. Закона о браку и породичним односима из 1980. године („Службени гласник Социјалистичке Републике Србије“, бр. 22/80 и 11/88 и „Службени гласник Републике Србије“ (у даљем тексту: „Службени гласник РС“) бр. 22/93, 25/93, 35/94, 46/95 и 29/01) предвиђа да уколико родитељи нису у могућности да се договоре о вршењу родитељског права, одлуку доноси надлежни Центар за социјални рад.

49. Члан 131. предвиђа да уколико родитељи нису у могућности да се договоре о одржавању личних односа између детета и родитеља који не врши родитељско право, одлуку доноси надлежни Центар за социјални рад.

B. Породични закон из 2005. године

50. Породични закон из 2005. године (Породични закон, „Службени гласник РС“, бр. 18/05, 72/11 и 6/15) ступио је на снагу 4. марта 2005. и почео је да се примењује 1. јула 2005. године. Овим законом је стављен ван снаге Закон о браку и породичним односима из 1980. године.

51. Члан 61. став 4. предвиђа да дете које је способно за расуђивање и које има петнаест година може одлучити да ли ће одржавати лични однос са родитељем са којим он или она не живи. Члан 65. став 3. предвиђа да се мишљење детета мора узети у обзир у вези са свим питањима и поступцима који се тичу његових или њених права, у складу са његовим или њеним годинама и зрелашћу. Дете од десет година може слободно и директно изразити мишљење кад год су у питању његова или њена права (члан 65. став 4.)).

52. Члан 78, између осталог, предвиђа да родитељ који не врши родитељско право има право да одржава лични однос са својим дететом. Члан 272. став 2. предвиђа да уколико родитељи нису у могућности да се сложе о родитељским правима или суд сматра да такав споразум није у најбољем интересу детета, одлуку о вршењу родитељског права, алиментацији и праву на одржавање односа доноси суд. Члан 80. регулише надлежност Центра за социјални рад да спроведе корективни надзор над вршењем родитељског права.

B. Кривични законик из 2005. године

53. Члан 191. став 2. Кривичног законика из 2005. године (Кривични законик, „Службени гласник РС“, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09 и 111/09), као што је био на снази у релевантном времену, предвиђао је да свако ко спречава извршење одлуке надлежног органа којим се утврђује

начин одржавања личног односа између малолетника и његовог родитеља или другог сродника може се казнити новчано или казном затвора до једне године.

ПРАВО

I. НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 8. КОНВЕНЦИЈЕ

54. Без обзира на конкретну одредбу Конвенције, подносилац представке се жалио да су српске власти пропустиле да предузму делотворне мере за спровођење привремене мере о одржавању личних односа од 27. децембра 2005. године.

55. Суд сматра да би притужбу подносиоца представке требало испитати према члану 8. Конвенције, која гласи:

„1. Свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, свог дома и преписке.

2. Јавне власти неће се мешати у вршење овог права, осим ако је то у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економског благостања земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или заштите права и слобода других“.

A. Допуштеност

56. Суд закључује да њихове притужбе нису неприхватљиве у смислу члана 35. став 3(а) Конвенције. Такође констатује да нису неприхватљиве по било ком другом основу. Стога се морају прогласити прихватљивим.

B. Основаност

1. Поднесци странака

(а) Подносилац захтева

57. Подносилац представке је тврдио да домаћи органи нису успели да примене домаћи закон на начин који би могао ефикасно осигурати његово право на одржавање личних односа и да су требали да предузму више мера како би му помогли да поново успостави значајан однос са својом децом. Он је тврдио да је М.К. изманипулисала његову ћерку да одбије било какав контакт са њим, док његов син никада није имао избор када је у питању њихов контакт.

(б) Влада

58. Влада је тврдила да није дошло до повреде члана 8. Конвенције. Они су тврдили да су надлежни органи предузели све неопходне кораке и искористили расположиви механизам према домаћем закону за извршење привремене мере од 27. децембра 2005. године, све време бринући о најбољем интересу деце и њиховим правима. Међутим, извршење је отежано због непрестаног и јаког отпора деце да виђају оца. Здравље М.Г. се погоршало у сваком покушају спровођења привремене мере и пријављено је да је осећао страх и анксиозност. Осим тога, након састанка са подносиоцем представке у Центру за социјални рад, М.Г. је био узнемирен и хитна помоћ морала да интервенише.

59. Влада је даље нагласила да је извршни суд у више наврата тражио мишљење и процену Центра за социјални рад, који је активно учествовао у поступку. На основу њиховог мишљења, састанци између подносиоца представке и М.Г. организовани су у контролисаним условима. Влада је такође тврдила да су при успостављању кривице М.К. и утврђивању новчане казне надлежни домаћи органи показали чврсту намеру да принудно реализују право на одржавање личних односа подносиоца представке и да кривично гоне и казне све радње у циљу спречавања истог.

2. Оцена Суда**(а) Релевантна начела**

60. Суд примећује да узајамно уживање родитеља и детета у међусобном друштву чини основни елемент породичног живота (видети, између осталог, *К. и Т. против Финске* [ГВ], број 25702/94, став 151, ЕЦЉП 2001-VII).

61. Основни циљ члана 8. је заштита појединца од произвољних поступака државних органа. Поред тога, постоје позитивне обавезе својствене ефективном поштовању породичног живота (видети *Manic против Литваније*, број 46600/11, § 100, 13. јануар 2015. године). У оба контекста мора се водити рачуна о правичној равнотежи између конкурентских интереса појединца и заједнице у целини, и у оба контекста држава ужива одређену слободу процене (видети *Hokkanen против Финске*, 23. септембра 1994. године, § 55, Серија А број 299-А и *В.П. против Русије*, бр. 61362/12, § 125, 23. октобар 2014).

62. Међутим, када се наведене мере односе на спорове између родитеља око своје деце, Суд не може да замени надлежне домаће органе у регулисању питања која се тичу контакта, већ, у складу са Конвенцијом, може да преиспита одлуке које су ти органи усвојили у реализацији њиховог поља слободне процене (видети, између осталог, *Wdowiak против Пољске*, број 28768/12, став 61, 7. фебруар 2017.).

63. Међутим, обавеза националних органа да предузму мере да олакшају контакт родитеља који не врши родитељско право са децом након развода није апсолутна (видети, *mutatis mutandis*, *Hokkanen*, цитиран горе, став 58). Могуће је да контакт није могуће одмах обезбедити, те да је потребно предузети припремне мере. Природа и обим такве припреме зависи од околности сваког случаја, али разумевање и сарадња свих заинтересованих страна ће увек бити важан састојак. Иако национални органи морају учинити све да олакшају такву сарадњу, свака обавеза примене принуде у овој области мора бити ограничена јер се интереси, као и права и слободе свих заинтересованих лица, морају узети у обзир, а нарочито најбољи интереси детета и његових или њених права из члана 8. Конвенције (видети *Вељков против Србије*, број 23087/07, ст. 95, 19. април 2011. године).

64. Када контакт са родитељем може да угрози те интересе или да омета ова права, национални органи морају да остваре правичну равнотежу између истих. Оно што је пресудно јесте да ли су национални органи предузели све неопходне кораке како би олакшали контакт који се разумно може очекивати у посебним околностима сваког случаја (видети *Вељков*, цитиран горе, § 95).

65. У овом предмету, у разматрању да ли неизвршавање одређеног начина одржавања личних односа које је одредио домаћи суд представља кршење права на породични живот подносиоца представке, Суд мора успоставити равнотежу између различитих интереса, односно интереса деце подносиоца представке и њихове мајке, самог подносиоца представке и општег интереса за осигурање поштовања владавине права (видети *Wdowiak*, цитирано горе, став 63). Недостатак сарадње између родитеља који су раздвојени није околност која сама по себи може ослободити власти од својих позитивних обавеза према члану 8. Заправо, наведени члан налаже властима да предузму мере које би помириле супротстављене интересе странака, имајући у виду најважније интересе детета (видети *З. против Пољске*, број 34694/06, § 75, 20. април 2010. године, и *Г.Б. против Литваније*, бр. 36137/13, став 93, 19. јануар 2016. године). На крају, најбољи интерес детета мора бити најпре разматран и може, зависно од њихове природе и озбиљности, да преовлада над интересима родитеља (видети, између многих других органа, *Plaza против Пољске*, број 18830/07, § 71, 25. јануар 2011. године).

(б) Примена општих начела на конкретан случај

66. Суд сматра да је однос између подносиоца представке и његове деце представљао „породични живот“ у смислу члана 8. став 1. Конвенције. То није спорно.

67. С обзиром на горе наведена начела, у овом случају је одлучујуће да ли су српске власти предузеле све неопходне кораке како би олакшале спровођење привремене мере за одржавање односа.

68. Суд констатује да су се подносилац представке и М. К. развели 2001. године, када су Ј.Г. и М.Г. имали девет, односно седам година. Подносилац представке се по први пут жалио на потешкоће у одржавању контакта са својом децом у 2005. години када је поднео тужбу за искључиво вршење родитељског права (видети горе наведени став 10). У оквиру тог поступка, Општински суд у Старој Пазови издао је привремену меру за одржавање личних односа са децом, сваког другог викенда од 18 часова у петак до 18 часова у недељу и током прве половине летњег и зимског школског одмора.

69. На захтев подносиоца представке, Општински суд у Старој Пазови је 18. јануара 2006. године наложио извршење привремене мере. Након тога, било је 14 покушаја извршења од стране судског извршитеља у присуству подносиоца представке. Једном приликом је био присутан и полицијски службеник (видети горе наведени став 24). Извршни суд је одржао два рочишта на којима су саслушана оба детета (видети ставове 26. и 33. изнад) и редовно је тражио препоруке и мишљење Центра за социјални рад (видети ставове 28. и 34. горе). Штавише, М.К. је кажњена и кривично гоњена због непоштовања решења о извршењу (видети ставове 22 и 45 горе).

70. Суд даље констатује проактиван став Центра за социјални рад у решавању овог питања: када су постали свесни потешкоћа у примени утврђеног начина одржавања односа, предложили су да се организује надгледани састанак између подносиоца и његовог сина (видети ставове 30 и 35 изнад). У току јуна 2011. године заказана су четири таква састанка. Један састанак био је успешан, док су још два била отказана и у датом случају нема података о томе да ли је последњи одржан (погледати ставове 36-41 горе). Након тога, заказан је распоред састанака за јул и август 2011. године и чини се да су наредни састанци одржани без икаквих проблема (видети горе наведени став 42).

71. С обзиром на горе наведено, Суд налази да су, упркос периоду неактивности (видети ставове 32 и 33 горе), домаћи органи темељно поступали у овом случају. Међутим, сви ти напори су имали мали утицај на право подносиоца представке да ефикасно учествује у животима своје деце или да их редовно посећује. Суд примећује да су потешкоће у спровођењу утврђеног начина одржавања личних односа углавном биле због одбијања његове ћерке да га види, али и због опирања мајке да дозволи М.Г. контакт са својим оцем без присуства Ј.Г. Отпор ћерке према подносиоцу представке, као што је примећено од стране домаћих органа, је делимично последица његовог понашања током периода када је породица живела заједно (видети горе наведени став 29). Штавише, и на рочиштима пред извршним судом, оба детета су изјавили да не желе

да имају контакт са оцем, јер су га се плашили (погледати ставове 26. и 33. изнад). Суд је упознат са чињеницом да су спорови у вези одржавања односа и боравка по својој природи изузетно осетљиви за све заинтересоване стране и није нужно лак задатак домаћих власти да осигурају извршење судског налога где су понашање једног или оба родитеља далеко од конструктивног. У овом случају, став мајке да не сарађује и очигледно непријатељски став ћерке према подносиоцу представке посебно је отежавала домаћим властима да предузму мере како би се у потпуности остварила права на одржавање односа подносиоца представке (видети, *mutatis mutandis*, *Wdowiak*, цитирано горе, став 71).

72. Суд даље напомиње да је, упркос мишљењу Центра за социјални рад да ће наставак извршења додатно утицати на децу и његове препоруке да се користе друге методе за стварање услова који омогућавају оцу да реализује родитељска права, подносилац представке инсистирао на наставку извршења (видети ставове 30 и 33 горе). Подносилац представке је повремено посећивао М.Г. у његовој школи. Подносилац представке је ове посете организовао на сопствену иницијативу изван извршног поступка. Иако се чини да су школски органи биле упознати с тим (видети горе наведени став 35), нејасно је да ли је било које овлашћено лице било присутно током ових посета. Суд је свестан чињенице да је након одређеног временског периода који се одликује непостојањем контакта подносилац захтева постао још узнемиранији и тражио друге начине да види свог сина. У сваком случају, Суд сматра да недозвољени и ненадгледани састанци са посебно угроженим дететом нису конструктиван начин успостављања контакта. Према томе, подносилац представке је у одређеној мери допринео тешкоћама у обезбеђивању извршења привремене мере.

73. Суд даље налази да подносилац представке није покушао да на друге начине побољша свој контакт са децом, на пример, тражећи од суда да измени привремену меру за одржавање односа, нити је затражио помоћ органа власти у постизању споразума са М.К. Суд примећује да је подносилац представке пропустио да до краја учествује у поступку за вршење родитељског права тиме што није присуствовао главној расправи, што је проузроковало укидање привремене мере за одржавање односа и окончање извршног поступка (видети ставове 13, 14 и 43 горе).

74. Према устаљеној пракси Суда, обавезе државе у вези с чланом 8. нису обавезе резултата, већ средства (видети *Pascal против Румуније*, број 805/09, ст. 69, 17. април 2012. године). Суд стога закључује да су, имајући у виду поље слободне процене државе, национални органи предузели све неопходне кораке које би се од њих разумно могле тражити како би се осигурало право подносиоца представке да ступи у контакт са својом децом (видети *Gobec против Словеније*, број 7233/04, став 152, 3. октобар 2013. године).

75. Следи да у овом предмету није било повреде члана 8. Конвенције.

II. ОСТАЛЕ ПРИТУЖБЕ

76. Суд је испитао преостале притужбе подносиоца представке истакнуте без позивања на било који посебан члан Конвенције. Међутим, имајући у виду све материјале који поседују и до које мере се ове притужбе налазе у надлежности Суда, утврђује се да није откривено никакво кршење права и слобода наведених у Конвенцији. Следи да ове представке морају бити одбачене као очигледно неосноване, у складу са чланом 35 ст. 3 (а) и 4. Конвенције.

ИЗ ОВИХ РАЗЛОГА, СУД,

1. *Одлучује*, једногласно, да је захтев у вези са неизвршењем привремене мере за одржавање односа од 27. децембра 2005. прихватљив, а остатак представке неприхватљив;
2. *Одлучује*, са шест гласова против један, да није дошло до повреде члана 8. Конвенције.

Састављено на енглеском и прослеђено у писаном облику 28. августа 2018. године, у складу с правилом 77. §§ 2. и 3. Пословника о раду суда.

Stephen Phillips
секретар

Helena Jäderblom
председник

У складу са чланом 45. став 2. Конвенције и Правилем 74. став 2. Пословника Суда, посебно мишљење судије Сергидес је приложено овој пресуди.

Н.Ј.
J.S.P.

ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ СУДИЈЕ SERGHIDES

1. Нисам у могућности да се придружим већини у закључку да су српске власти успеле да предузму ефективне кораке за спровођење привремене мере за одржавање личних односа од 27. децембра 2005. и стога, да није дошло до повреде члана 8. Конвенције.

2. Овим налогом, који је био на снази до коначног решавања поступка за вршење родитељског права, подносилац представке је имао право ступања у контакт са својом децом (његова ћерка Ј.Г, рођена 20. јануара 1992. године и његов син М.Г, рођен 28. јула 1994. године) сваког другог викенда од 18.00 у петак до 18.00 часова у недељу и током прве половине летњег и зимског школског одмора. Домаћи суд је укинуо ову привремену меру 17. октобра 2011. године, јер је поступак за вршење родитељског права окончан 11. децембра 2008. године.

3. Подносилац представке се жалио да су српске власти пропустиле да примене домаћи закон на начин који би могао ефикасно осигурати његова права и да је требало предузети више корака како би му се помогло да поново успостави значајан контакт са својом децом, с обзиром на то да је његова ћерка манипулисана од стране своје мајке М.К, да одбије контакт са њим и да његов син никада није био у могућности да сам изабере да ли жели да ступи у контакт с њим (видети став 57. пресуде).

4. Анализирао сам релевантну судску праксу Суда о својственој позитивној обавези државе да пронађе начине и предузме све неопходне припремне, превентивне, корективне или репресивне кораке или акције за извршење налога о вршењу родитељског права, односно одржавању односа издатих од стране својих судова, у издвојеном мишљењу у предмету *Здравковић против Србије*, бр. 28181/11, од 20. септембра 2016. године. Дакле, уздржаћу се од тога да поново то радим овде.

5. Довољно је рећи следеће да покажем зашто, према мом скромном мишљењу, српске власти нису предузеле адекватне и ефективне напоре како би се осигурало право подносиоца представке да ступи у контакт са својом децом.

(а) Дозволите ми да почнем са делом у изреченој пресуди, да су постојали периоди неактивности домаћих власти у вези с предметним питањем (погледати став 71. пресуде, у којем се помињу ставови 32. и 33.). Заиста, као што се види из ових ставова пресуде (на истом месту), период потпуне неактивности трајао је око годину и по дана (од 4. септембра 2009. до 25. фебруара 2011. године). Тај период је био предугачак с обзиром на природу предметног питања. Као што је изјавио Суд у предмету *Здравковић* (цитирано у горњем ставу 64), и у многим другим његовим пресудама, „у овом контексту, адекватност мере треба проценити брзином његове примене, јер пролазак времена може имати непоправљиве последице за односе између детета и

родитеља који не живе заједно (видети *Ignaccolo-Zenide*, горе цитиран, § 102)“.

(б) Као што је јасно из пресуде (видети став 70.), током лета 2011. године, пре укидања привремене мере, Центар за социјални рад је организовао надгледане контакте између подносиоца и његовог сина, а одржани састанци су били успешни и прошли су без икаквих проблема. Надгледани контакти су се одвијали у присуству социјалних радника (видети став 35. пресуде). Међутим, Центар за социјални рад је много раније могао да предузме овакве адекватне и ефикасне кораке или мере, још у току децембра 2005. године, када је издат налог. Међутим, српске власти нису то урадиле.

Овај неуспех је поткрепљен чињеницом да су српске власти знале да мајка деце није спремна да дозволи свом сину да ступи у контакт са својим оцем без присуства сестре, те да су тешкоће у спровођењу утврђеног начина одржавања односа углавном биле везане за ту чињеницу и да је ћерка одбијала да види свог оца (видети став 71. пресуде). У пресуди се такође наводи да „М.Г. [син подносиоца представке] није хтео да види подносиоца представке без његове сестре“ (видети став 29). Очигледно, овај став М.Г. био је резултат неодговарајућег става његове мајке по овом питању. Тако су власти, знајући захтев мајке, односно да је њен син могао да ступи у контакт са својим оцем само у присуству сестре - захтев који није био предвиђен у налогу и стога био неоправдан - могле да предложе и спроведу надгледани контакт без присуства Ј.Г. много раније (око пет и по година раније).

(в) Као што је јасно из пресуде (видети ставове 22, 45. и 69), мајка деце је кажњена и кривично гоњена два пута због непоштовања привремене мере. Међутим, у оба случаја новчана казна је била сувише ниска и с обзиром на то да М.К. није наложена казна у вези са вршењем родитељског права, ситуација је остала иста, јер подносилац представке није био у могућности да комуницира са својом децом. То је био још један пропуст српских власти да осигурају поштовање налога суда.

(г) Будући да изрицање новчане казне мајци није променило њен став у погледу поштовања налога, а пошто она, како је објавио Центар за социјални рад, „није могла да пружи подршку својој деци“ у вези са овим питањем, те „никада није изразила жељу да присуствује саветовању или било којој другој специјалистичкој терапији, иако је то било неколико пута предложено“ (видети став 29. пресуде), српске власти нису показале које су конкретне напоре предузели да убеду мајку да присуствује саветовању или било коју другу специјалистичку терапију, било сама или заједно са децом и оцем, или да то није успело, барем добију дозволу од мајке да допусти деци да иду на саветовање или било коју другу специјалистичку терапију, заједно са својим оцем или сами. Ово би, такође, могло да буде наложено од стране суда.

6. Не могу да коментаришем оно што је речено у ставу 72. пресуде. По мом мишљењу, отац се не може критиковати, као што је то учинила већина, јер је он повремено посећивао свог сина у школи. То је био природно чин доброг оца који годинама није био у могућности да ступи у контакт са сином услед мајчиног непридржавања налога, да барем нађе неки начин да види свог сина. С обзиром на такве околности и да налог није забранио такву врсту контакта, није било ничега погрешно у тој иницијативи, а није било доказа да је имало негативне последице за психолошки развој његовог сина, као што већина сматра (видети став 72). Напротив, како је Центар за социјални рад известио домаћи суд, према информацијама које је поднела школа М.Г, састанци подносиоца представке са сином у школи су „увек били топли и љубазни и М.Г. никада није показивао никакве знакове страха или анксиозности“ (видети став 35. пресуде) и зато је предложено да се организује састанак између М.Г. и подносиоца представке у Центру за социјални рад у присуству социјалних радника (на истом месту). Ови састанци су се на крају били успешни (видети горенаведени став 5(б)).

7. На крају, жалим што морам да кажем, али по мом мишљењу позитивна обавеза српских власти да осигурају право подносиоца представке на поштовање породичног живота према члану 8. и члану 1. Конвенције, као и начело ефективности на коме се заснива ова обавеза, није спроведена од стране горепоменутих власти. Због тога сам гласао за повреду члана 8. Конвенције у овом предмету.

8. Ја бих подносиоцу представке доделио новчани износ у вези са нематеријалном штетом због повреде његовог права на поштовање породичног живота гарантованог чланом 8, али с обзиром да сам у мањини, није потребно одредити износ такве штете.